

"המוצא לוקח"? שיעור על מציאות
ר' מ. נבון

- ניצול שואה תרם ל"יד ושם" תכשיטים שמצא בעת שמיין בגדים באושוויץ** (הארץ – 16 יוני 2009)
- שמר 60 שנה ולפני המוות התחיל לגרד לו המצפון?
 - כיצד ניתן לתרום משהו שלא שייך לך?!
 - התכשיטים לא נלקחו מבעליהם המקוריים אלא מהשודדים הרצחניים.
 - י"שר כוח לאדם התורם ושומר מהמרצחים הנבלים את תכולת ההדר של חבריו.

~ גניבה ~

ויקרא יט

(יא) לא תגנבו [ממון – רש"י] ... ולא תגזל [בגלוי בחזקה - אבן עזרא] ...:

רמב"ם גניבה א

הלכה ג - איזה הוא גנב, זה הלוקח ממון אדם בסתר ואין הבעלים יודעים, כגון הפושט ידו לתוך כיס חברו ולקח מעותיו ואין הבעלים רואין וכן כל כיוצא בזה, אבל אם לקח בגלוי ובפרהסיא בחזקת יד אין זה גנב אלא גזלן, לפיכך ליסטים מזויין שגנב אינו גזלן אלא גנב אף על פי שהבעלים יודעים בשעה שגנב.

הלכה ד - גנב שהעידו עליו עדים כשרים שגנב חייב לשלם שנים לבעל הגניבה, אם גנב דינר משלם שנים, גנב חמור או כסות או גמל משלם שנים בדמיה, נמצא מפסיד כשיעור שבקש לחסר את חבירו.

הלכה ה - הגנב שהודה מעצמו שגנב משלם את הקרן ופטור מן הכפל שנאמר + שמות כ"ב ח' + אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים לא המרשיע את עצמו משלם שנים, והוא הדין לכל הקנסות שהמודה בהן פטור.

~ מלחמה ~

במדבר כא:כו

כִּי חִשְׁבוֹן עֵיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הוּא וְהוּא נֹלְחֵם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרִאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת כָּל אֲרָצוֹ מִיָּדוֹ עַד אֲרָנֹן:

חולין ס:ב

"כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי היא והוא נלחם במלך מואב וגו'", מאי נפקא מינה? דאמר להו הקב"ה לישראל, + דברים ב' + אל תצר את מואב, אמר הקב"ה: ליתי סיחון - ליפוק ממואב, וליתו ישראל - וליפקו מסיחון; והיינו דאמר רב פפא: עמוון ומואב טיהרו בסיחון.

חידושי הריטב"א מסכת גיטין דף לח עמוד א

והא דאמרינן "דעמוון ומואב טיהרו בסיחון". אע"ג דקרקע אינה נגזלת, חזקת מלחמה שאני וחזקה גמורה היא וישראל שלקחוהו מסיחון זכו ביה דסיחון קנאה קנין גמור בחזקה שהחזיק בה ע"י מלחמה.

תוספות הרא"ש מסכת גיטין דף לח עמוד א

הילכך נראה לפרש דחזקה דהכא מיירי בחזקה של כיבוש שקנאו הגוי במה ששבאו והיה כבוש תחת ידו בשעה שנתיאשו הבעלים דומיא דעמוון ומואב טיהרו בסיחון.

~ מציאה ~

שולחן ערוך חושן משפט הלכות אבידה ומציאה סימן רנט סעיף א

הרואה אבידת ישראל חייב ליטפל בה להשיבה לבעליה, שנאמר: השב תשיבם (דברים כב, א), ואם נטלם ע"מ לגזלה, ועדיין לא נתיאשו הבעלים ממנה, עובר משום השב תשיבם לאחיד (דברים כב, א), ומשום לא תגזול (ויקרא יט, יג), ומשום לא תוכל להתעלם (דברים כב, ג) (א) ואפילו אם יחזירנה אחר כך כבר עבר על לא תוכל להתעלם (דברים כב, ג). נטלה לפני יאוש על דעת להחזירה, ולאחר יאוש נתכוון לגזלה, אינו עובר אלא משום השב תשיבם (דברים כב, א), המתין עד אחר יאוש ונטלה, אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם. (ויקרא יט, יג).

שולחן ערוך חושן משפט הלכות אבידה ומציאה סימן רסז

סעיף ג - המוצא אבידה (ואינו מכיר את בעליה) (טור) מכריז עליה בבתי כנסיות ובתי מדרשות. ובזמן שיש אנשים שאומרים: אבידה הנמצאת של מלך היא, מודיע לשכניו ומודיעו ודיו. סעיף טו - הכריז ולא באו הבעלים, תהא המציאה מונחת אצלו עד שיבא אליהו. סעיף טז - כל זמן שהאבידה אצלו, אם נגנבה או אבדה חייב באחריותה כדן שומר שכר. הגה: וי"א דשומר אבידה אינו אלא שומר חנם (טור בשם ר"י והרא"ש)....

~ יאוש ~

אנציקלופדיה תלמודית כרך כא, [יאוש] טור קמב

בגדר יאוש, יש מהראשונים שכתבו שאינו כהפקר גמור, היינו שאין אומרים שכשהוא מתייאש מהחפץ הרי הוא מפקירו⁵³, אלא גזירת הכתוב היא שלאחר שהתייאש ממנו, יכול כל אדם לזכות בו⁵⁴... ויש מאחרונים שכתבו שגדר יאוש הוא שכיון שסבור שלא ישיג את החפץ, ואין לו שום הפסד במה שיהנה בו אדם אחר, נמצא שאינו חס עליו ואינו מקפיד אם יטלנו זה או אחר, וכל חפץ שאין הבעלים מקפיד על חסרונו, יכול כל אדם לזכות בו⁶¹....

בבא מציעא כז:א

משנה. אף השמלה היתה בכלל כל אלו, ולמה יצאת - להקיש אליה, לומר לך: מה שמלה מיוחדת - שיש בה סימנן ויש לה תובעין, אף כל דבר שיש בו סימנן ויש לו תובעים - חייב להכריז.

בבא מציעא כא-ב

איתמר: יאוש שלא מדעת. אביי אמר: לא הוי יאוש, ורבא אמר: הוי יאוש.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות אבידה ומציאה סימן רסב סעיף ג

אין המוצא מציאה חייב להכריז, אלא בדבר שיש בו סימן בגופו או שראוי ליתן סימן במקומו או בקשריו או במנינו או במדתו או במשקלו. אבל אם אין בו שום סימן, אפילו במקומו, כגון שניכר שלא הונח שם בכוונה אלא דרך נפילה בא שם, אם הוא דבר שיש לתלות שבעליו הרגישו בו מיד כשנפל ממנו, או מחמת כובדו או מחמת חשיבותו ותמיד היה ממשמש בו ומרגיש כשנופל, הרי הוא של מוצאו, שהרי נתייאש מיד כשידע שנפל, כיון שאין בו סימן ובא לידו בהיתר, כיון שנתייאשו בעליו. ואם לאו, צריך להחזיר אע"פ שנתייאש אחר כך, כיון שבא לידו קודם יאוש.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות אבידה ומציאה סימן רסב סעיף ה

מצא דבר שנתייאשו הבעלים ממנו, כגון שאמרו: [1] ווי לחסרון כיס, אפילו יש בו סימן הוא של מוצאו. וכן המוצא דבר שמוכיח בו [2] שיש זמן רב שנאבד מבעליו ונתייאשו הבעלים, הוא של מוצאו, אפילו יש סימן בגופו או במקומו....

~ מציל אבדה האבודה ~

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף כב עמוד ב

[3] תא שמע, דאמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל בן יהוצדק: מננין לאבידה ששטפה נהר שהיא מותרת - דכתיב +דברים כ"ב+ "וכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבידת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה." מי שאבודה הימנו ומצויה אצל כל אדם, יצאתה זו שאבודה ממנו, ואינה מצויה אצל כל אדם. [ואפילו לא ידעו הבעלים]....

שולחן ערוך חושן משפט הלכות אבידה ומציאה סימן רנט סעיף ז

המציל מהארי והדוב וזוטו של ים (פ"י לשון ים החוזר לאחוריו עשרה או ט"ו פרסאות ושוטף כל מה שמוצא בדרך חזרתו וכן עושה בכל יום) ושלוליתו של נהר (פ"י כשהנהר גדל ויוצא על גדותיו ופושט, רש"י), הרי אלו שלו אפילו הבעל עומד וצוות. הגה: מ"מ טוב וישר להחזיר, כמו שנתבאר סעיף ה'. ואע"ג דמדינא אין חייבין להחזיר באבידות אלו, אם גזר המלך או ב"ד חייב להחזיר מכח דינא דמלכותא או הפקר ב"ד הפקר. ולכן פסקו ז"ל בספינה שטבעה בים, שגזר המושל גם הקהלות שכל מי שקונה מן העובדי כוכבים שהוציאו מן האבידה ההיא שיחזיר לבעליו, שצריכין להשיב, ואין לו מן הבעלים אלא מה שנתן (מרדכי ריש פרק אלו מציאות)....

R. Soloveitchik, Reflections, Vol. 1, p.105

The Torah insists that a *mishpat* be accepted as a *hok*; our commitment must be unshakeable, universally applicable, and upheld even when our logos is confused.

עץ החלטה למוצא מציאה

ר' מ. נבון

יש שני גורמים עיקריים במציאת מציאה: "סימן" ו"אוש". הדבר הקובע הוא יאוש, וסימן מסמן אם יש ואין יאוש. הטבלה מחלקת בין מצבי יאוש ומסביר למה יש או אין יאוש. המקרה של "יאוש שלא מדעת" הוא מיוחד ולא מושפע מ"סימן" כלל.

